

УДК 37.015.31:179.3(430)

Наталія КРОПОЧЕВА

науковий співробітник відділу історії освіти
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна
e-mail: veritas59@i.ua.

ЕРІКА ГАРТМАНН – ДОСЛІДНИЦЯ ТВОРЧОСТІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В НІМЕЧЧИНІ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДНИЦІ В 1999–2010 рр.

Висвітлено особливості морально-етичної концепції Еріки Гартманн, що відображено в її публікаціях 1999–2010 рр. Зроблено спробу на основі застосування інформаційних ресурсів відкритого доступу простежити шляхи реалізації її творчого доробку в практичній діяльності, зокрема громадських об'єднань допомоги безпритульним тваринам в Німеччині. Стверджується, що гуманістична направленість наукових розвідок та прикладних напрацювань німецької дослідниці орієнтована на подальше втілення її ідей в оригінальній концепції психологічної допомоги дітям в процесі взаємодії з тваринами.

Ключові слова: Еріка Гартманн, любов до тварин, інформаційні ресурси, безпритульні тварини.

Ми досить часто вибудовуємо і шукаємо аргументи для наших уподобань в звичайному житті, у сфері професійного становлення та в інших видах діяльності. Насамперед це стосується людей, професійна діяльність яких формується, викристалізовується під впливом ідей особистостей, яких, за словами Е. М. Ремарка, можна схарактеризувати такими словами: в темні часи добре видно світлих людей. Такою особистістю в професійному зростанні німецької дослідниці Еріки Гартманн став Василь Олександрович Сухомлинський.

Як зазначає О. В. Сухомлинська, діяльність Е. Гартманн, з-під пера якої вийшла «перша в історії сухомлиністики монографія, присвячена аналізу творчості В. О. Сухомлинського», є важливим чинником виникнення зацікавленості у дослідницькому просторі Німеччини до його педагогічної спадщини [4]. Окрім того, з ініціативи знову ж таки Еріки Гартманн у 1990 році в Марбурзі створено Міжнародне товариство послідовників В. Сухомлинського [3; 4].

Знайомлячись з працями Еріки Гартманн, мимоволі вибудовуєш основні конструкти, в змісті яких згенеровано основні поняття її подальшої дослідницької траєкторії, котру можна розглядати в єдності та подальшому розвитку концепції «Терапія за допомогою тварин», засновником якої став Борис Левінсон, послідовниками та продовжувачами цієї справи в Німеччині можна назвати Магнуса Швантє і Гюнтера Штольценберга [10; 8]. Акцентуючи увагу на цих особистостях, які внесли вагомий вклад в становлення концептуального, організаційного та медійного забезпечення діяльності об'єднань захисників прав тварин середини 20-х років ХХ століття, які стояли у витоків руху захисту і порятунку домашніх тварин, можемо стверджувати, що їхні праці досить добре

відомі Еріці Гартманн. Зокрема, в статті, опублікованій в журналі «Шлях освіти» в 2010 р., викладено систему аргументації, заснованій на працях зазначених вище дослідників [3].

З урахуванням пошукових можливостей інформаційних платформ відкритого доступу, насамперед даних із репозитарію Марбурзького університету імені Філіппа, бібліографічної бази даних WorldKat, сайта болгарсько-німецької організації, що опікується безпритульними тваринами виявлено невідомі біографічні факти, що стосуються діяльності німецької дослідниці Еріки Гартманн в 1999–2010 рр. Зроблено огляд смислових аспектів діяльності німецької дослідниці упродовж зазначеного періоду.

Розглядаючи публікації німецької дослідниці Е. Гартманн, присвячені творчості В. О. Сухомлинського, до речі буде згадати бібліографічні видання (1978, 1987, 2001, 2008, 2013 і 2018 рр.), в яких досить ґрунтовно висвітлено науковий доробок німецької дослідниці упродовж 1980–1998 рр. [1]. Зокрема, слід назвати монографію Еріки Гартманн «Педагогіка між людьми і виробництвом в моральному вихованні за В. О. Сухомлинським», яка вийшла друком у 1984 р. Певне логічне завершення тематичної орієнтованості статей німецької дослідниці марковано 1980–1991 рр. Відомості про публікації 1999, 2003 і 2010 рр. в новому осмисленні ціннісних устремлень дослідниці знаходимо в електронних інформаційних ресурсах. Адже в традиційному вигляді ці видання відсутні у фондах бібліотек України. Окрім, звичайно, публікацій німецької дослідниці у вітчизняній періодиці [9; 11; 12].

Так, стаття Е. Гартманн «Сухомлинський: критик радянської та капіталістичної системи: новий погляд на спадщину класика педагогіки» в

журналі «Шлях освіти» уможливила формулювання основних положень виховної концепції Е. Гартманн, підґрунтя якої базується на ідеї любові до тварин [3].

Зрозуміло, що зміна ідеологічних, політичних векторів розвитку німецького суспільства вплинула на життєві пріоритети німецької дослідниці. Незмінними залишилися професійні й особистісні константи, що відобразилися в подальшій творчості Еріки Гартманн.

Дієвим інструментом та індикатором пошуку відомостей про подальші дослідницькі кроки та наукові пошуки Еріки Гартманн упродовж 1999–2010 рр., став німецькомовний сегмент наукового інформаційного простору. Слід назвати інформацію про видання Еріки Гартманн, яку ми знаходимо в он-лайн ресурсах університетської бібліотеки Марбурзького університету (die Philipps-Universität Marburg) [12]. Зокрема, серед публікацій 1990-х років, окрім перевидань відомих її творів, ми знаходимо нові – монографію автора, що вийшла друком у 1999 р. у видавництві м. Кірхайн, Sonnen-Verlag (Die Notwendigkeit einer neuen Mensch-Tier-Beziehung: zur Begründung der wahren Humanität = Необхідність нових відносин людей і тварин: принципи справжньої гуманності).0

Іншим, найбільш змістовним інформаційним ресурсом, що надає доступ до метаданих публікацій Е. Гартманн, є бібліографічна база даних WorldCat, де найбільш репрезентативно відображено науковий доробок німецької авторки. Одним із найбільш оригінальних елементів цього ресурсу є довідково-інформаційний блок, де можна знайти відомості про публікації самої дослідниці і праці про неї; статистичні показники, що охоплюють весь хронологічний діапазон, в рамках якого в графічному вигляді викладено творчий доробок письменниці, наведено основні категорії користувачів, вміщено перелік бібліотек, де є означені джерела.

У 2003 р. було опубліковано результати дослідження Е. Гартманн (Tierliebe. Die Vernunft der Kinder = Любов до тварин. Тварини очима дітей) (переклад назви статті – Н. К.) [7].

Побіжний, обмежений указаними хронологічними рамками тематичний огляд продовжимо визначенням основних змістових ліній виокремлених видань німецької дослідниці.

На думку дослідниці, яка аргументована результатами проведеного анкетування дітей віком від 5-ти до 15-ти років, жорстоке поводження з домашніми тваринами впливає на виникнення і закріплення такої негативної риси характеру як жорстокість, на якість процесу соціалізації дитини. Психологічні травми, отримані дітьми внаслідок жорстокого поводження з тваринами

(мається на увазі всі форми прояву цієї риси – розведення і «забиття» свійської худоби і т. п.), обумовлюють подальше життя дитини. На думку авторки, любов до тварин у дітей носить підсвідомий, інтуїтивний характер, що має глибокі моральні підвалини. Дилема відносин в родині, яка виникає і формує першу психологічну травматичну ситуацію, в якій існування домашнього улюбленця (в основному, це свійські тварини) залежить від практичних міркувань дорослих.

Авторка обґрунтовує тезу про взаємозв'язок травматичного досвіду дитини після пережитого нею стресового стану після вбивства домашніх тварин з ідентифікацією себе як суб'єкта насилля жертви або жертви. В обох випадках цей стан обумовлює виникнення прихованого почуття провини дитини. Адаже і в школі, і в інших осередках соціалізації споживання їжі тваринного походження сприймається як данність, де нівелюється почуття провини за те, що ти їси [7].

Сподівання авторки на те, що модель нової педагогічних відносин ґрунтуватиметься на засадах вільного волевиявлення дитини, прояву емоційного співпереживання, особливо до тварин, – детерміновано такими чинниками: альтруїстичною відданістю і любов'ю до тварин, що наповнює життя дитини повноцінним та багатограним змістом.

Знайомлячись зі змістом книги і читаючи рецензію С. Бітц, яка, як і авторка книги, є членом громадської спілки захисту тварин, стверджується теза: дітям властива вроджена турбота і любов до тварин, що обов'язково повинно враховуватись у педагогічній діяльності [5].

Найбільш значимими суспільними подіями життя німецької дослідниці можна вважати участь в роботі Міжнародного вегетаріанського товариства (International Vegetarian Union) (IVU), зокрема в 38-му конгресі цієї організації, що проходила в Дрездені (27–03.08.2008 р.) [11].

Досить характерним і вагомим результатом участі в цьому відомому на зарубіжних теренах об'єднанні стала її доповідь в рамках означеного заходу: «Symptomatik der psychischen Folgen des Fleischkonsum = «Симптоматика психічних наслідків споживання м'яса». Текст доповіді, на жаль, не можливо проаналізувати, так як матеріали форуму викладено в графічному форматі з переліком лише тематики доповідей (рис. 1).

Ще одним, на наш погляд, суттєвим етапом в біографії дослідниці є консультування діяльності німецько-болгарської спілки охорони безпритульних тварин [9].

Узагальнюючи результати нашої в деякому сенсі оглядової розвідки, можемо стверджувати, що гуманістична направленість наукових розвідок та прикладних напрацювань німецької дослідниці

Date: Tuesday 29 July 2008; Time: 14:55; Room: Bähr; Language: German/English

Dr. phil. Erika Gartmann, Germany

Website: www.erikagartmann.de

Biography: Born in 1943. Studies in Slavonic languages and literature and education. PhD 1978. 1978-2006 scientific research and 1978-1991 teacher at Philipps University, Marburg.
Publications include: *Devaluation of Maternal Culture* (1993), *Nature, Emotion and Responsibility* (1997), *Children and the Love of Animals* (2003).

Lecture title: **Symptoms and Psychological Consequences of Meat Eating**

Abstract: Presentation of my ideas for eco-psychoanalysis, a new interdisciplinary science of the unconscious in relation to the meat eating culture. Children and their love for animals. Socialisation to meat consumption. Psychological problems in children. Signs and symptoms: the power and property symptom, the victim syndrome, the justification symptom, the run-away symptom.

Date: Tuesday 29 July 2008; Time: 14:55; Room: Brühl; Language: German

Рисунок 1 – Виступ на 38-му конгресі International Vegetarian Union (IVU)

1999–2010 рр., орієнтована на подальше втілення ідей В. О. Сухомлинського в оригінальній, вільній від ідеологічних та політичних засторог концепції психологічної допомоги дітям в процесі взаємодії з тваринами.

Особлива цінність різносторонньої діяльності відомої німецької дослідниці Еріки Гартманн полягає в продукуванні нової концепції захисту прав тварин, в рамках якої альтернативний (рослинний) спосіб харчування розглянуто як базовий постулат буття особистості.

Застосування пошукових можливостей баз даних наукової інформації уможливує отримання відомостей довідково-бібліографічного характеру для подальшої реконструкції діяльності німецької дослідниці, яка проводилась в рамках морально-етичної концепції гуманістичної направленості.

Список використаних джерел

1. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін. ; наук. консультант О. В. Сухомлинська ; наук. ред. Л. Д. Березівська ; бібліогр. ред. Є. Ф. Деміда. Вінниця : Твори, 2018. 395 с. (Серія «Видатні педагоги світу» ; вип. 12).
2. В. О. Сухомлинський : Біобібліографія: 1987–2000 рр. / Уклад. Г. І. Сухомлинська, О. В. Сухомлинська ; за ред. Н. О. Гаждан, Л. І. Ніколюк. К.: КНЕУ, 2001. 128 с.
3. Гартманн Е. В. О. Сухомлинський: критик радянської та капіталістичної системи. Новий погляд на спадщину класика педагогіки [Переклад з німецької Ірини Гоштинар] / Шлях освіти. 2010. № 1(55). С. 32–37. Бібліогр.: 25 назв.
4. Сухомлинська О. Деякі аспекти еволюції сприйняття творчості В. Сухомлинського: дорога довжиною в 40 років // В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / Упоряд.: О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко ; авт. кол.: О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. С. 75–96.
5. Bitz S. Erika Gartmann: Tierliebe. Die Vernunft der Kinder : [рецензія на книгу Е. Гартманн] Silke Bitz // Altex. – 2008. – № 2. – S. 141. – Режим доступу: http://www.altex.ch/resources/altex_2008_2_141_143_BookRev1.pdf.
6. Gartmann E. Pädagogik zwischen Menschen und Guterproduktion. Zur Sittlichkeitserziehung von V. A. Suchomlinskys / Erika Gartmann. München, 1984. 201 s.
7. Gartmann E. Tierliebe. Die Vernunft der Kinder / E. Gartmann. Berlin : Shaker Verlag, 2003. 220 s.
8. Günter Stolzenberg. Die ganze Tierwelt ruft um Hilfe. Drei Eichen Verlag, München. 1965. S. 53–98.
9. Deutsch-Bulgarische Straßentier-Nothilfe e. V. = Німецько-болгарська допомога тваринам : [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт організації. – Режим доступу: <https://www.db-tierhilfe.de/index.php>. Назва з екрана. Дата перегляду: 15.01.2019.
10. M. Schwantje. Die Liebe zu den Tieren. – Berlin, Verlag der neuen Gesellschaft, 1928. – S. 114.
11. International Vegetarian Union (IVU) : [офіційний веб-сайт об'єднання англ./нім. мовами] / 38th IVU World Vegetarian Congress. Dresden, 2008. Режим посилання: <https://ivu.org/congress/2008/index.html>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 23.01.2018.
12. Марбурзький Університет Філіпа : [офіційний веб-портал]. Режим доступу: <https://opac.ub.unimarburg.de/DB=1/SET=2/TTL=11/REL?PPN=152848754>. Дата звернення: 13.02.2019. (Інформацію викладено німецькою мовою).

References

1. Vasylyl Oleksandrovych Sukhomlyns'kyi (2018): do 100-richchya vid dnya narodzhennya : biobibliohr. pokazhch. [Vasylyl A. Sukhomlynsky: to the 100-th anniversary of his birthday] / NAPN Ukrayiny, DNPB Ukrayiny im. V. O. Sukhomlyns'koho; uporyad.: O. V. Sukhomlyns'ka, L. D. Bereziv's'ka, L. I. Strayhorods'ka ta in. ; nauk. konsultant O. V. Sukhomlyns'ka; nauk. red. L. D. Bereziv's'ka ; bibliohr. red. Ye. F. Demyda. Vinnytsya: Tvory, 395. (Seriya «Vydatni pedahohy svitu»; vyp. 12). [In Ukrainian].
2. V. O. Sukhomlyns'kyi : Biobibliohrafiya: 1987–2000 rr. [V. O. Sukhomlynsky: Bibliohrafiya: 1987–2000] / Uklad. H. I. Sukhomlyns'ka, O. V. Sukhomlyns'ka ; za red. N. O. Hazhaman, L. I. Nikoljuk. K.: KNEU, 2001. 128. [In Ukrainian].
3. Gartmann E. (2010) V. O. Sukhomlyns'kyi: krytyk radyans'koyi ta kapitalistychnoyi systemy. Novyy pohlyad na spadshchynu klasyka pedahohiky [V. O. Sukhomlynsky: critic of the Soviet and capitalist system. A New Look at the Legacy of the Classics of Pedagogy] [Perklad z nimets'koyi Iryny Hoshtynar] / Erika Hartmann // Shlyakh osvity. No 1(55), 32–37. [In Ukrainian].
4. Sukhomlyns'ka O. (2012) Deyaki aspekty evolyutsiyi spryynnyattya tvorchosti V. Sukhomlyns'koho: doroha dovzhynoyu v 40 rokiv [Some aspects of the evolution of the perception of creativity V. Sukhomlynsky: 40-year-old road] / O. V. Sukhomlyns'ka // V. O. Sukhomlyns'kyi u rozдумakh suchasnykh ukraiyins'kykh pedahohiv : monohrafiya / Uporyad.: O. V. Sukhomlyns'ka, O. Ya. Savchenko ; avt. kol.: O. V. Sukhomlyns'ka, O. Ya. Savchenko, V. S. Kurylo, I. D. Bekh ta in. Luhans'k: Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka». 75–96. [In Ukrainian].
5. Bitz S. Erika Gartmann: Animal Love. Reason of children: [рецензія на книгу Е. Гартманн] Silke Bitz // Altex, No 2, P.141. Retrieved from: http://www.altex.ch/resources/altex_2008_2_141_143_BookRev1.pdf [in Deutsch] (2008).

6. Gartmann E. (1984). Pädagogik zwischen Menschen und Guterproduktion. Zur Sittlichkeit Erziehung von V. A. Suchomlinskys [Pedagogy between people and good production. To the morality education of V. A. Suchomlynskyi] / Erika Gartmann. München, 1984. 201 [In Deutsch].
7. Gartmann E. (2003) Animal Love. The reason of the children [Die Vernunft der Kinder] / E. Gartmann. Berlin: Shaker Verlag, 2003. 220 [In Deutsch].
8. Günter Stolzenberg (1965). The whole animal world is calling for help [Die ganze Tierwelt ruft um Hilfe]. Drei Eichen Verlag, Munich. 53–98 [In Deutsch].
9. German-Bulgarian stray animal emergency aid e. V. (2019) = Німецько-болгарська допомога тваринам [Elektronnyi re-surs]; офіційний веб-сайт організації. Retrieved from: <https://www.db-tierhilfe.de/index.php>. Nazva z ekrana. [In Deutsch].
10. M. Schwantje. (1928) The love of the animals [Die Liebe zu den Tieren]. Berlin, publishing house of the new society. 114 [In Deutsch].
11. International Vegetarian Union (IVU): [ofitsynni veb-sait obyednannya angl./nim. movamy] / 38th IVU World Vegetarian Congress. Dresden, 2008. Reshym posylanya: <https://ivu.org/congress/2008/index.html>. Nazva z ekrana [In Deutsch].
12. Marburz'kyy Universytet Filipa: [ofitsynny veb-portal]. Rezhym dostupu: <https://opac.ub.unimarburg.de/DB=1/SET=2/TTL=11/REL?PPN=152848754>. (Informatsiyu vykladeno nimets'koyu movoyu) [In Deutsch].

Наталія Кропочева. Еріка Гартманн – дослідниця творчості В. А. Сухомлинського в Німеччині: основні напрями діяльності дослідниці в 1999–2010 рр.

Рассмотрены особенности морально-этической концепции Эрики Гартманн, представленные в ее публикациях 1999–2010 гг. Сделана попытка на основании применения информационных ресурсов открытого доступа проследить пути реализации ее творческого наследия в практической деятельности, в частности общественных объединений помощи бездомным животным в Германии. Утверждается, что гуманистическая направленность научных исследований и прикладных разработок немецкой исследовательницы ориентирована на дальнейшее воплощение ее идей в оригинальной концепции психологической помощи детям в процессе взаимодействия с животными.

Ключевые слова: Эрика Гартманн, любовь к животным, информационные ресурсы, бездомные животные.

Nataliia Kropocheva. Erika Gartmann – researcher of creativity V. O. Sukhomlinsky in Germany: the main directions of research activity in 1999–2010

The features of the moral and ethical concept of Erica Gartmann, presented in its publications 1999–2010, are considered. An attempt has been made on the basis of the use of open access information resources to trace the ways of realizing its creative heritage in practical activities, in particular, public associations for helping homeless animals in Germany. It is argued that the humanistic focus of research and applied developments of the German researcher is focused on the further embodiment of her ideas in the original concept of psychological help to children in the process of interaction with animals.

Keywords: Erica Gartmann, love for animals, information resources, homeless animals.